

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Довгалоюка Тараса Анатолійовича
«Психологічні механізми оптимізації метапам'яті студентів в умовах
проактивної інтерференції», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук**

за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність обраної дисертантом теми не викликає сумніву, адже одним із найважливіших завдань сучасної педагогічної та вікової психології є забезпечення якості засвоєння навчального матеріалу студентами. Водночас метапам'ять особистості є одним чинників продуктивності засвоєння інформації, оскільки із позиції суб'єкта відповідає за оцінку та регуляцію процесів пам'яті. Натомість вивчення комплексу умов та чинників є важливим для підвищення точності моніторингу пам'яті, повноту метапам'яттєвих знань, ефективність стратегій метапам'яттєвого контролю.

Об'єктом дослідження визначено метапам'ять особистості, а предметом – психологічні механізми оптимізації метапам'яттєвого моніторингу та метапам'яттєвого контролю студентів в умовах проактивної інтерференції.

Відповідно до об'єкту, предмету та актуальності дисертаційного дослідження, мета даної роботи полягає у теоретичному та експериментальному виявленні психологічних механізмів оптимізації процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції та здійсненні психолого-педагогічної інтерпретації результатів дослідження з проекцією на досліджуваний феномен.

Досягнення мети дисертантом Т. А. Довгалоюком реалізовано через здійснення теоретичного аналізу сучасних наукових уявлень про проактивну інтерференцію, ефективність метапам'яті, способи її оптимізації у вітчизняній та зарубіжній літературі.

Робота, поза сумнівом, актуальна як з теоретичної, так і з практичної точки зору. *Теоретичне* значення цієї дисертації проявляється у дослідженні особливостей діяльності метапам'яті особистості в умовах проактивної інтерференції, яка часто проявляється при нагромадженні матеріалу, що

підлягає опрацюванню; систематизації основних чинників та умов за яких відбувається оптимізація процесів метапам'яті. Окрім цього дисертант дає відповіді на такі три базові запитання: Що є основою оптимізації метапам'яті? Яким чином наявність проактивної інтерференції впливає на функціонування метапам'яті та пам'яті особистості? Які психологічні механізми забезпечують ефективне функціонування метапам'яті в умовах проактивної інтерференції?

У *практичному* плані це дослідження дає можливість використовувати розроблені автором шляхи оптимізації метапам'яті в процесі навчання в умовах проактивної інтерференції. До цього відноситься модель оптимізації метапам'яті, експериментально та теоретично обґрунтовані розроблені та систематизовані відповідні практичні рекомендації педагогампринципи організації навчальної діяльності.

Не викликає заперечень трактування новизни. Усіюдинадцять пунктів новизни, позначені у вступі, підтверджено як в ході теоретичного аналізу, так і за допомогою власних експериментів автора.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукової діяльності кафедри психології та педагогіки Національного університету «Острозька академія», здійснене в межах науково-дослідної теми «Інтерференція як феномен пам'яті та метапам'яті» (державний реєстраційний номер 0114U000574).

Тема дисертації узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 25.11.2014 р.).

Структура роботи традиційна. Вступ містить усі необхідні пункти. У ньому чітко сформульовані мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження, охарактеризовані методологічні основи і методичний інструментарій роботи.

Ознайомлення із змістом першого розділу «Теоретико-методологічні засади дослідження метапам'яті в умовах проактивної інтерференції» свідчить про ґрунтовне вивчення Т. А. Довгалоюкометодологічних і наукових основ досліджуваної проблеми. Зокрема за результатами аналізу наукових джерел проаналізовано понятійний апарат за темою дисертації.Дисертантом

охарактеризовано основне коло проблем, у площині яких може здійснюватись оптимізація процесів метапам'яті, де особливої уваги приділялось вивченню співвідношення змістового та процесуального компонентів метапам'яті, а також взаємовідношення між функціонуванням метапам'яттєвого моніторингу та метапам'яттєвого контролю. Проаналізовано основні закономірності прояву проактивної інтерференції у процесах запам'ятовування та відтворення, виявлено основні причини появи проактивної інтерференції на рівні метапам'яті особистості студента, визначено яким чином функціонування метапам'яті визначає продуктивність процесів пам'яті за умов проактивної інтерференції. У роботі здійснено ґрунтовний аналіз психологічних механізмів, за яких можливе досягнення ефективного функціонування компонентів метапам'яті процесі вивчення інформації за умов проактивної інтерференції. Важливою складовою дослідження є визначення метапам'яті як умови успішності навчально-професійної діяльності та засвоєння знань. Вона тісно пов'язана з процесами пам'яті, спрямовує будь-яку мнемічну діяльність, визначаючи продуктивність засвоєння інформації.

Дисертант продемонстрував добре розвинену здатність до узагальнення складного теоретичного матеріалу та констатував, що у сучасних дослідженнях відсутнє системне бачення, щодо сукупності чинників та умов за яких відбувається оптимізація метапам'яті, а також щодо того, яким чином та які основні компоненти метапам'яті відіграють роль у її оптимізації. Натомість дисертант розглядає ряд психологічних механізмів, за яких можливе досягнення ефективного функціонування метапам'яттєвого моніторингу та контролю у процесі вивчення інформації за умов проактивної інтерференції. Ними виступають: здійснення суджень метапам'яттєвого моніторингу, поточне тестування, зворотній зв'язок, надання можливості повторення інформації, індивідуальні особливості прояву метапам'яті та рефлексивності, тестова очікуваність та часові характеристики ситуації вивчення інформації. Ця група механізмів корисна не лише як засіб впорядкування уявлень про оптимізацію метапам'яті, а й виступає як перелік змінних у експериментальному дослідженні для перевірки ролі кожного психологічного механізму у

досягненні ефективного функціонування метапам'яті та продуктивності пам'яті окремо, а також у їхній взаємодії.

Таким чином, наукові положення теоретичної частини роботи повною мірою обґрунтовані адекватною методологічною і теоретичною орієнтацією автора, опорою на новітні теоретичні положення в області, що вивчається.

У належній мірі обґрунтованими є і власні емпіричні знахідки автора, оскільки методи і методики дослідження відповідають його предмету і цілям. Дослідницька вибірка репрезентативна. Математико-статистична обробка цілком коректна і відповідає природі отриманих даних.

У другому розділі «Експериментальне дослідження психологічних механізмів оптимізації метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції» автором здійснено аналіз параметрів точності метапам'яттєвого моніторингу та обґрунтування специфічного математичного та математико-статистичного аналізу для визначення емпіричних показників стратегій метапам'яттєвого контролю та їх відповідності параметрам моніторингу. Дисертантом ґрунтовно описано процедуру та результати пілотажного експерименту з моделювання умов проактивної інтерференції за класичною схемою (А-В А-С), на основі якого була проведена експериментальна перевірка психологічних механізмів оптимізації метапам'яті в умовах проактивної інтерференції. Надано інтерпретацію результатів експериментального дослідження, де особливого значення слід надати виявленню причин виникнення інтерференції на рівні метапам'яті, якими виступають: нездатність суб'єктом на рівні моніторингу розмежувати інтерферуєчу інформацію від цільової, доступність цільової та інтерферуєчої інформації в пам'яті, обумовлення стратегій метапам'яттєвого контролю суб'єктивним відчуттям легкості проходження процесів запам'ятовування та відтворення. Також автором дисертації на основі статистичного аналізу уточнено набір психологічних механізмів за яких спостерігається значне підвищення продуктивності відтворення та зниження ілюзії знання у студентів, як основної ознаки зниження прояву проактивної інтерференції.

1. У третьому розділі – «Оптимізація процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції» було здійснено теоретичне обґрунтування результатів та проведено регресійний аналіз показників експериментального дослідження, що дало змогу дисертанту побудувати математичну модель і верифікувати ряд психологічних механізмів у їхній взаємодії, як основи оптимізації метапам'яті у процесі вивчення інформації в умовах проактивної інтерференції. На основі вище перелічених процедурних моментів Т.А. Довгалюком запропоновано дворівневу модель оптимізації метапам'яті, де вдало описано як взаємодія між психологічними механізмами впливає на взаємоінформативність між метапам'яттєвим моніторингом та метапам'яттєвим контролем, і як наслідок, сприяє зниженню ілюзії знання та підвищенню продуктивності засвоєння інформації у ситуації навчання. Також дисертантом розроблено та систематизовано відповідні практичні рекомендації педагогам, серед Заслугує на позитивну оцінку теоретичний аналіз предмету дисертаційного дослідження. Однак на нашу думку, його слід доповнити більш ґрунтовним аналізом вітчизняної теоретичної методології та термінології.

2. Робота лише виграла б, якби у першому розділі зроблено більший акцент на змістовому компоненті метапам'яті, а саме на метапам'яттєвих знаннях та рефлексивності особистості.

3. Дещо дискусійним є висновок про те, що рівень рефлексивності та метакогнітивної обізнаності не є психологічними механізмами оптимізації метапам'яті. На наш погляд провести в майбутньому цілий цикл фундаментальних досліджень з метою остаточної доказовості такого твердження.

4. Було б доцільно при аналізі проактивної інтерференції звернутися до робіт вітчизняних психологів.

5. Також слід зауважити на граматичні та стилістичні огріхи, що зустрічаються в окремих частинах дисертації.

яких важлива роль відводиться принципам організації навчальної діяльності.

Висновки загалом свідчать про реалізацію поставлених завдань та досягнення мети дисертаційного дослідження.

Повнота і рівень опублікованих результатів дисертації забезпечена певною кількістю наукових праць, а саме: 7у виданнях, що включено до переліку фахових у галузі психології, 1 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 8 – у збірниках матеріалів конференцій.

Все вище сказане дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Т. А. Довгалюка є завершеним самостійним дослідженням, за своїм змістом відповідає спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія та профілю ради, за яким раді надано право проведення захисту.

Разом із тим слід зробити наступні зауваження та побажання:

Проте, висловлені зауваження не зменшують загальну позитивну оцінку проведеного дослідження й не спростовують основних висновків дисертанта.

Загальний висновок

1. Дисертація Довгалюка Тараса Анатолійовича є самостійною, завершеною та цілісною науково-дослідною роботою з актуальної проблеми підвищення ефективності засвоєння інформації.

2. Дисертант здійснює пошук на високому науковому рівні із кваліфікованим використанням сучасних методів психологічного дослідження. Отримані результати в повній мірі є новими, оригінальними, достовірними та суттєво поглиблюють наукові уявлення про особливості ефективної діяльності метапам'яті в умовах проактивної інтерференції.

3. Зміст, обсяг, структура та оформлення дисертації відповідають вимогам, що висуваються МОН України до подібного роду наукових досліджень

4. Основні наукові результати повністю викладено в необхідній кількості статей, опублікованих в наукових фахових виданнях, та оприлюднено в наукових конференціях.

5. У цілому дисертаційне дослідження «Психологічні механізми оптимізації метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції» є завершеною науковою працею, яка має наукову новизну, теоретичне і практичне значення і відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання», затвердженого Міністерством освіти і науки України, а її автор Довгалюк Тарас Анатолійович, заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

**Доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
практичної психології
Харківського національного
університету імені Г.С. Сковороди**

Хомуленко Т.Б.

